

Łukasz Gacek

REWITALIZACJA TRADYCJI W CHIŃSKIEJ REPUBLICE LUDOWEJ I IDEA HARMONIJNEGO SPOŁECZEŃSTWA

Zainicjowanie przez Deng Xiaopinga pod koniec lat 70. procesu „otwarcia na świat” doprowadziło do istotnych przeobrażeń państwa chińskiego. Przyjęcie tzw. Programu Czterech Modernizacji mogło znamionować całkowitą reorientację w zakresie postrzegania dotychczasowego modelu społeczno-ustrojowego. Uwytklenie znaczenia takich dziedzin, jak rolnictwo, przemysł, obrona narodowa oraz nauka i technika, sprawiło że system gospodarki planowej w ciągu następnych lat był sukcesywnie uzupełniany o elementy charakterystyczne dla gospodarek wolnorynkowych. W tym zestawieniu zauważalny pozostawał brak regulacji dotyczących szeroko pojmowanej sfery ideologicznej. Nic zatem dziwnego, że postulaty środowisk prodemokratycznych, domagające się uzupełnień w ramach wspomnianych modernizacji, spotkały się z natychmiastową ripostą ze strony władz.

W marcu 1979 r. zostały przyjęte Cztery Podstawowe Zasady, określające schemat możliwych modyfikacji w tym zakresie. Zgodnie z nimi Chiny powinny podążać drogą socjalistyczną, przestrzegać dyktatury proletariatu, przywództwa partii, a także marksizmu i leninizmu. Na uwagę zasługuje przede wszystkim punkt mówiący o wiodącej roli Komunistycznej Partii Chin, co jednoznacznie daje do zrozumienia, że to właśnie ugrupowanie miało pozostać jedyną znaczącą siłą w państwie, regulującą charakter i stopień dokonywanych reform. Partia komunistyczna utrzymuje swą jedność, budując scenariusze na przyszłość na bazie ciągłych odwołań do poprzedników. Pomimo istotnych zmian systemowych i kadrowych po śmierci Mao Zedonga, szczególnie widocznych na płaszczyźnie procesów

związanych z rehabilitacją ofiar czasu minionego – rozliczenie z przeszłością zrealizowano w bardzo ograniczonym stopniu. Świadczy o tym przyjęta w połowie 1981 r. Uchwała w sprawie niektórych zagadnień historii naszej partii od czasu powstania Chińskiej Republiki Ludowej, w której podjęto próbę oceny dokonań samego przewodniczącego Mao Zedonga. Dokument wskazywał na zasługi Mao z czasów wojny domowej z Kuomintangiem oraz wojny z Japończykami. Podkreślano również jego rolę w walce rewolucyjnej tuż po utworzeniu Chińskiej Republiki Ludowej. Zgodnie z treścią uchwały zasługi te miały przewyższać późniejsze jego dokonania z okresu kampanii Wielkiego Skoku i Wielkiej Proletańskiej Rewolucji Kulturalnej¹. Postać przewodniczącego stanowiła symbol ruchu komunistycznego w Chinach, dlatego też podważanie jego autorytetu mogło być uderzeniem w podstawy partii i zakwestionować mandat do rządzenia jego następców. Dlatego też w Chinach nigdy nie doszło do powielenia scenariusza radzieckiego. Podkreślanie jedności partii i ciągłych nawiązań do przeszłości ma stanowić o przyszłości KPCh. To ona wyznacza kierunek rozwojowy państwa, ona również podejmuje wszelkie inicjatywy związane z przeobrażaniem państwowego systemu.

Chiny budują swój model ustrojowy, odwołując się do schematów znanych z własnej przeszłości. Wykorzystują również pewne elementy innych tradycji, dostosowując je do konkretnych warunków własnego kraju. Schemat selektywnego adoptowania określonych wartości z zewnątrz był uprawiany w Państwie Środka od stuleci, co wynikało z faktu, że jego mieszkańcy nieustannie żyli w bliskim kontakcie z obcymi ludami plemiennymi. Nierzadko na tronie cesarskim zasiadali przedstawiciele wrogich społeczności, jednak to nie stanowiło o zaburzeniu pewnej ciągłości. Charakterystycznym zjawiskiem wykształconym w państwie chińskim było stapianie się obcych ludów z zastaną rzeczywistością. Można było tu zauważyć wzajemne przenikanie się, swoistego rodzaju fuzję, przeróżnych kultur. Ważnym wyznacznikiem stał się selektywny wybór niektórych elementów z zewnątrz, które następnie ulegały przetransformowaniu i uzupełnianiu zgodnie z duchem tamtejszej tradycji. W tej sytuacji nie ma więc mowy o beznamietnym kopiowaniu obcych wzorców.

Partia komunistyczna współcześnie lansuje własny model rozwojowy, mówiący o „socjalizmie z chińską specyfiką”. To odpowiedź na głosy płynące z zewnątrz na temat możliwej percepcji idei demokratycznych w Chinach. Stanowisko władz jest w tym względzie jednoznaczne. Wyraża się w stwierdzeniu, że demokracja stanowi niewątpliwy rezultat rozwoju cywilizacyjnego ludzkości, jednak dostrzegając różnice pomiędzy państwami, należy zwrócić uwagę na odmienne ścieżki prowadzące do urzeczywistnienia tejże koncepcji. Warto podkreślić, że zarówno w okresie cesarskim, jak i w republikańskim w praktyce prawnej i życiu politycznym Chin pojęcie demokracji w ujęciu zachodnim nigdy praktycznie się nie upowszechniło. Po raz pierwszy tego typu inspiracje dotarły do Państwa

¹ *Resolution on Certain Questions in the History of Our Party Since the Founding of the People's Republic of China*, „Beijing Review” 1981, 06.07.

Środka w XIX stuleciu, jednak nie znalazły ugruntowania w chińskiej mentalności. Dzisiaj alternatywą dla zachodniego pojęcia jest własne rozwiązanie wyrażające się w postaci formuły „socjalistycznej demokracji z chińskimi cechami charakterystycznymi” (*Zhongguo tese shehui zhuyi minzhu; Socialist democracy with Chinese characteristics*)². W 2006 r. w wywiadzie dla „The Times” premier Wen Jiabao przedstawił założenia takiego podejścia, mówiąc, iż demokracja „stanowi wartość wytworzoną przez ludzkość i owoc rozwoju cywilizacji. Jednak w różnych okresach historycznych i w różnych krajach demokracja została wprowadzona z użyciem odmiennych form i sposobów”³. Zaadaptowanie tego modelu w warunkach chińskich jest procesem wymagającym czasu. Nie ma tu mowy o kopiowaniu wzorców tożsamy, co powoduje, że budowa nowego ładu będzie opierać się na odmiennych podstawach aniżeli modele zachodnie. Ten pogląd wyraża sposób myślenia Chińczyków, którzy nie akceptują sytuowania ich wyłącznie w roli powielającego serwowane idee. Sposoby alternatywnego działania w ostatnim stuleciu stanowią tego potwierdzenie. W kontekście zaszczepiania treści komunistycznych w Państwie Środka rodzimi ideolodzy odpowiedzieli własnym schematem rozwiązań. Mao instrumentalnie wykorzystywał związki ze światowym ruchem komunistycznym, czemu dał wyraz w czasie jednej z rozmów z przedstawicielem Kominternu w Chinach, Piotrem Władimirowem. Stwierdził, że „do kierowania Chinami nie jest potrzebna znajomość marksizmu-leninizmu. Najważniejsze to znajomość Chin, ich potrzeb, zwyczajów”⁴. Rozwinięciem takiego pojmowania rzeczywistości była wypowiedź sekretarza generalnego Zhao Ziyanga w czasie zjazdu partyjnego w 1987 r., podsumowująca proces transformacji w kraju. Zhao zwracał wówczas uwagę, że Chiny nie kopiuja obcych wzorców i doświadczeń, ale budują model „socjalizmu o chińskich cechach charakterystycznych” na podstawie własnych przemyśleń i osiągnięć. Nacisk położony został na sprawy związane z unowocześnieniem kraju, rozwojem ekonomicznym oraz poprawą bytu materialnego jego mieszkańców. Tym samym walka klasowa przestała stanowić już podstawową sprzeczność⁵.

Wprowadzenie demokracji zachodniej w warunkach chińskich wydaje się niezwykle trudne z uwagi na odmienne cechy szczególne tego społeczeństwa. Dwie zasady, indywidualizmu i równości, z założenia nie przystają do chińskiej rzeczywistości. Tamtejsze społeczeństwo jest kolektywne. Ludzie z natury są sobie nierówni. Mamy tu do czynienia z układem hierarchicznym widocznym w każdej dziedzinie życia. Podstawową komórką społeczną jest rodzina. Relacje obserwowane na tym poziomie automatycznie przenoszone są na wyższe szczeble orga-

² Information Office of the State Council of the People's Republic of China, *Building of Political Democracy in China (October 2005)*, „White Papers of the Chinese Government” 2005–2006, s. 317.

³ *Democracy Comes Second in Race for Prosperity, Says Chinese Leader*, „The Times” 2006, 06.09.

⁴ P. Władimirow, *Dziennik z Rejonu Specjalnego Chin z lat 1942–1945*, Warszawa 1977, s. 272.

⁵ Zhao Ziyang, Referat sprawozdawczy na XIII Zjeździe Komunistycznej Partii Chin, „Renmin Ribao” 1987, 04.10.; Zhao Ziyang, *Drogą socjalizmu o chińskiej specyfice*, Redakcja Publikacji Wydziału Ideologicznego KC PZPR, Warszawa 1988, s. 10–11.

nizacji społecznej. Na Zachodzie podkreśla się znaczenie indywidualizmu, praw jednostki, co jest zupełnie obce tradycji chińskiej, gdzie prawa jednostki nie są tak mocno akcentowane, natomiast podkreśla się znaczenie niepisanych norm. Zdaniem Qin Xiaoyinga, badacza z China Foundation for International and Strategic Studies, demokracja w Chinach powinna rozwijać się wedle własnego scenariusza, adoptując wybrane elementy z demokracji zachodnich. Autor ten podkreślał, że Chiny i Zachód znajdują się na innych etapach rozwoju. W tej sytuacji Chiny nie mogą rozwiązać wszystkich swoich problemów, stosując te same metody, jakimi posługuje się Zachód. Demokracja stanowi nieodłączny element dokonującej się modernizacji kraju. Ważny element stanowi publiczny nadzór nad władzą. Wprowadzenie mechanizmów demokratycznych umożliwi podjęcie skuteczniejszej walki z przejawami korupcji oraz ograniczeniem wpływów monopolistycznych grup interesów. Bez demokracji nie będzie również szacunku dla ludzi. Mądrość i kreatywność stanowią rdzeń godności ludzkiej, zatem brak wsparcia dla rozwoju tych cech stanowi najpoważniejszą barierę na drodze do urzeczywistnienia budowy nowoczesnego państwa. Qin podkreślał rolę demokracji w kontekście rekrutacji profesjonalnych urzędników w aparacie biurokratycznym. Twórczy element narodu chińskiego może prowadzić do wykształcenia nowoczesnego systemu demokratycznego, uwzględniającego unikalne cechy własnego państwa⁶. W podobnym tonie wypowiadał się przewodniczący Chińskiego Uniwersytetu Spraw Zagranicznych, Wu Jianmin, który podkreślał, iż proces demokratyzacji powinien postępować na bazie uwypuklenia cech specyficznych każdego narodu, z uwzględnieniem tamtejszych uwarunkowań gospodarczych i kulturalnych⁷. Zdaniem Ding Ganga zachodnia demokracja pozostaje mocno przesiąknięta tamtejszą tradycją religijną, kulturową i historyczną. Postępujący współcześnie proces globalizacji stwarza szansę na wykreowanie różnych form systemowych, przyczyniając się tym samym do prawdziwej demokratyzacji w skali światowej⁸.

Mówiąc o „socjalistycznej demokracji z chińskimi cechami charakterystycznymi” należy odnieść to do systemu politycznego funkcjonującego w Chinach. Na scenie politycznej jedynym rozgrywającym pozostaje partia komunistyczna, przy wyraźnym braku jakiegokolwiek alternatywy. Funkcjonuje co prawda jeszcze osiem innych partii, ale nie mają one żadnego znaczenia i tradycyjnie są zobowiązane do wspierania przewodnictwa KPCh. Chińskie cechy charakterystyczne mające stanowić o tamtejszym systemie demokracji politycznej zakładają uwzględnienie kilku zasadniczych elementów, wyrażających się w kilku punktach:

- demokracja ludowa pod przewodnictwem KPCh,
- demokracja, w ramach której przeważająca większość społeczeństwa wpływa na sprawy państwa,
- demokracja gwarantowana przez demokratyczne przywództwo ludu,

⁶ Qin Xiaoying, *Democracy Make a Difference*, „China Daily” 2006, 03.07.

⁷ Wu Jianmin, *What Type of Democracy China Requires?*, „People’s Daily” 2008, 04.02.

⁸ Ding Gang, *Can “American-type democracy” be made universal?*, „People’s Daily” 2008, 05.02.

- demokracja z centralizmem demokratycznym jako podstawową zasadą organizacyjną i rodzaj działania⁹.

Partia komunistyczna uzasadnia swoje przewodnictwo koniecznością realizacji polityki rozwojowej. Zgodnie z tą wizją partia ma pozostawać siłą przewodnią w realizacji aspiracji narodowych. Uzasadnienie dla dominacji KPCh ma odzwierciedlać się w następujących obszarach:

- promocja modernizacji socjalistycznej i realizacja wielkiego narodowego odrodzenia,
- zabezpieczenie jedności kraju i uczynienie społeczeństwa chińskiego harmonijnym i stabilnym,
- stworzenie stabilnej potęgi państwa,
- ukierunkowanie wspólnych wysiłków setek milionów ludzi na rzecz budowy pomyślnej przyszłości,
- urzeczywistnienie, wsparcie i gwarancja dla tezy sytuującej naród w roli właściwego gospodarza państwa¹⁰.

Rozważanie tych pojęć należy wpisać w szerszą perspektywę przekształceń wewnątrz krajowych realizowanych przez partię od końca lat 70. Na początku obecnego stulecia do rangi podstawowej formuły rozwojowej podniesiono tezę mówiącą o budowie „harmonijnego społeczeństwa” (*hexie shehui*). Koncepcja ta wpisuje się w nurt długofalowego procesu rozwojowego. Posiada głębokie uzasadnienie historyczne i wynika z samego pojmowania rozwoju świata przez Chiny. Rozwój cykliczny, w przeciwieństwie do zachodniego linearnego ujęcia, implikuje konieczność odnajdywania pierwowzorów w odległej przeszłości. Konfucjaniści przywoływali pojęcie harmonii w kontekście pokojowego współistnienia poszczególnych jednostek, rodziny oraz państwa. Zdaniem Xinzhong Yao „harmonia” nie jest pojęciem statycznym, w obrębie którego nic nie powinno być zmieniane, ale uchodzi raczej za rezultat stałych przemian jak również łagodzenia konfliktów¹¹. W ujęciu konfucjańskim konflikt pojawia się „ze związku między jednostką a innymi ludźmi, a harmonia jest wynikiem odpowiedniego dostosowania własnych potrzeb do potrzeb innych”¹². Kluczowa rola w obszarze łagodzenia konfliktów przypada sprawującym władzę, wyposażonym w odpowiednie instrumenty w zakresie utrzymania porządku wewnątrz kraju. Okrutne i niemoralne rządy przeciwdziałają sytuacji pokojowej, w przeciwieństwie do rządów humanitarnych i cnotliwych, które mogą przeciwdziałać sytuacjom konfliktowym, wprowadzając porządek oraz harmonię w państwie. Konfucjusz zapytany o sprawy rządzenia mówił, że pragnienie dobra u władcy przekłada się na dobro wśród poddanych: „Bowiemy człowiek szlachetny jest jak wiatr, a prosty lud jest jak trawa. Jakże może się nie ugiąć

⁹ *Building of Political Democracy in China...*, s. 323–324.

¹⁰ *Ibidem*, s. 324–328.

¹¹ Xinzhong Yao, *Konfucjanizm. Wprowadzenie*, Kraków 2009, s. 179.

¹² *Ibidem*, s. 180.

trawa, gdy nad nią wiatr powieje?”¹³. W innym miejscu stwierdzał: „Gdy władca zachowuje właściwą postawę, lud pełni swoje obowiązki bez jego rozkazu. Kiedy jednak władca nie odznacza się postawą należytą, to – choćby rozkazywał – lud mu nie będzie posłuszny”¹⁴. Zdaniem Konfucjusza: „Kto cnotą rządy sprawuje, jest jako gwiazda polarna, co sama w miejscu pozostaje, a wszystkie gwiazdy wokół niej krążą”¹⁵. Ze słów starożytnego mędrca wynika jasno, że na rządzących spoczywa obowiązek utrzymania porządku poprzez respektowanie określonych norm moralnych. Obok tych cech warto podkreślić również to, iż powinnością władzy pozostaje dbałość o zabezpieczenie materialne własnego ludu. Gdy rządzący zapominają o tym obszarze, wówczas może zostać zakwestionowana sama podstawa ich zwierzchnictwa. W tradycji chińskiej cesarz rządził za aprobatą Nieba (*tian*). Ten mandat nie był jednak dany raz na zawsze. Mógł zostać cofnięty w sytuacji, gdy władca zaczynał myśleć w kategoriach własnego partykularnego interesu, nie zważając na dobro poddanych. W tych okolicznościach lud uzyskiwał moralne prawo do dokonania zmian na szczytach władzy, usunięcia uzurpatora i zastąpienia go innym, uwzględniającym dobro innych. Brak uwzględniania w poczynaniach rządzących aspektu moralnego i materialnego stanowi uzasadnienie dla dokonania przewrotu. Konfucjusz zapytany, jak należy rządzić mawiał, że trzeba zapewnić dostatek żywności i wojska oraz pozyskać zaufanie ludu. Gdyby z czegoś należało zrezygnować, to w pierwszej kolejności z wojska, dopiero później z żywności. Zaufanie z kolei pozostawało kluczowe dla stałości rządów¹⁶. W podobnym tonie wypowiadali się następcy Konfucjusza. W ujęciu Mencjusza „gdy władca panuje, troszcząc się o lud, wszystkich będzie miał za sobą”¹⁷. O sprzężonych relacjach na linii rządzący–poddani mówił również Xunzi, który porównał władcę do łodzi, a lud do wody: „To woda łódź unosi, to woda łódź przewraca”¹⁸. Jednym z priorytetowych sposobów łagodzenia konfliktów pozostaje równomierna dystrybucja bogactw, a co za tym idzie niwelowanie różnic pomiędzy zamożnymi a biednymi mieszkańcami kraju. Tu ujawnia się również istotny aspekt związany z tym, jak Chińczycy wypełniają treścią pojęcie praw człowieka. Podstawą tej idei pozostaje prawo do oporu, które stanowi niewątpliwy aspekt ograniczenia władzy centralnej. Zaadoptowany na gruncie chińskim termin „praw człowieka” został przełożony w formie *ren quan*, który oznacza człowieka i władzę. W 1991 r., dwa lata po wydarzeniach na placu Tiananmen, władze komunistyczne w Pekinie opublikowały swoją pierwszą Białą Księgę na temat praw człowieka w Chinach, w której przy uwypukleniu znaczenia uniwersalności tych praw podkreślono nierozwal-

¹³ Confucius, *Dialogi konfucjańskie*, przeł. K. Czyżewska-Madajewicz, M. J. Künstler, Z. Tłumski, Wrocław 1976, s. 122.

¹⁴ *Ibidem*, s. 128–129.

¹⁵ *Ibidem*, s. 41.

¹⁶ *Ibidem*, s. 119.

¹⁷ Mencjusz i Xunzi, *O dobrym władcy, mędrkach i naturze ludzkiej*, wybór i przekł. M. Religa, Warszawa 1999, s. 19.

¹⁸ *Ibidem*, s. 28.

ność pojmowania tych idei w kontekście wewnątrz krajowych uwarunkowań historycznych, gospodarczych, politycznych i kulturowych¹⁹. Przełomowe znaczenie w odniesieniu do tej problematyki miała dokonana w 2004 r. nowelizacja ustawy zasadniczej. Zgodnie z wprowadzoną wówczas czwartą poprawką do konstytucji państwo winno szanować i chronić prawa człowieka. Była również mowa o ochronie własności prywatnej i prawie do spadku.

Współczesna idea „harmonijnego społeczeństwa” po raz pierwszy została wyraźnie sformułowana podczas czwartej sesji plenarnej Komitetu Centralnego partii w 2004 r. W myśl zaproponowanego wówczas ujęcia zakłada się realizację planu w perspektywie długofalowej, mającego na celu doprowadzenie do wyraźnej poprawy poziomu życia ogółu obywateli. Podstawowym zamierzeniem staje się skoordynowanie działań w poszczególnych sferach życia. Teoria „harmonijnego społeczeństwa” sytuuje w centrum społeczeństwo, które powinno stać się w większym stopniu beneficjentem rozwijającej się gospodarki. Celem staje się osiągnięcie równowagi w rozwoju pomiędzy obszarami wiejskimi i miejskimi, pomiędzy regionami, pomiędzy człowiekiem a środowiskiem naturalnym, skoordynowanie rozwoju społecznego z gospodarczym, a także realizowanie przekształceń wewnętrznych w połączeniu z polityką otwarcia na świat zewnętrzny.

Realizacja przyjętego planu ma przyczynić się do zmniejszenia różnic w poziomie życia mieszkańców kraju. Od momentu „otwarcia” zauważalny jest regularnie powiększający się rozdziewek w rozwoju poszczególnych regionów oraz pomiędzy obszarami miejskimi a wiejskimi, co naturalnie prowadzi do drastycznego zróżnicowania w dochodach samych Chińczyków, w zależności od miejsca zamieszkania. W 2007 r. dane Komisji Rozwoju Narodowego i Reform określały średnioroczne dochody mieszkańców miast i wsi na poziomie odpowiednio 13 786 juanów oraz 4 140 juanów²⁰. W momencie inicjowania programu reform w 1978 r. średni dochód roczny mieszkańca miasta wynosił 343 juany, a wsi 134 juany²¹, co pokazuje, że w ciągu trzech dekad dysproporcje w odniesieniu do zamożności tych grup społecznych jeszcze się pogłębiły.

Tabela 1. Średnioroczne dochody mieszkańców miast i wsi w latach 1978–2007 (w juanach)

rok	roczny dochód do dyspozycji (<i>disposable income*</i>) per capita miejskich gospodarstw domowych	roczny dochód netto per capita wiejskich gospodarstw domowych
1978	343,4	133,6
1980	477,6	191,3

¹⁹ Zob. szerzej: Information Office of the State Council of the People's Republic of China, *Human Rights in China (November 1991)*, „White Papers of the Chinese Government” 1991–1995, s. 600–603.

²⁰ *Farmers' Incomes Up 10% in 1st Half*, „Beijing Review” 2008, 29.08.

²¹ *GDP grows annual average of 9,67% from 1978 to 2006*, „People's Daily” 2007, 07.05.

1985	739,1	397,6
1990	1510,2	686,3
1991	1700,6	708,6
1992	2026,6	784,0
1993	2577,4	921,6
1994	3496,2	1221,0
1995	4283,0	1577,7
1996	4838,9	1926,1
1997	5160,3	2090,1
1998	5425,1	2162,0
1999	5854,0	2210,3
2000	6280,0	2253,4
2001	6859,6	2366,4
2002	7702,8	2475,6
2003	8472,2	2622,2
2004	9421,6	2936,4
2005	10493,0	3254,9
2006	11759,5	3587,0
2007	13785,8	4140,4

Źródło: *China Statistical Yearbook 2008*, National Bureau of Statistics of China.

* Dochód rozporządzalny pomniejszony o pozostałe wydatki; przeznaczony na wydatki na towary i usługi konsumpcyjne oraz przyrost oszczędności

Obecnie większość społeczeństwa (ponad 55%) żyje na wsiach. Władze podkreślają swoje sukcesy w zakresie redukcji ubóstwa w tych obszarach. Liczba osób żyjących w absolutnym ubóstwie zmniejszyła się w ciągu trzech ostatnich dekad z poziomu 250 do 15 milionów. Przyjęty w październiku 2008 r. podczas partyjnego plenum plan przekształceń na wsiach zakłada podwojenie dochodów mieszkańców wsi do 2020 r. (w porównaniu z 2008 r.), restrukturyzację w rolnictwie, budowę szerokiego mechanizmu ochrony praw rolników, rozwój nowoczesnych metod gospodarowania, zreformowanie systemu finansowego, stworzenie efektywnych mechanizmów opieki zdrowotnej oraz socjalnej, podniesienie jakości produktów rolnych, rozbudowę infrastruktury na wsiach²².

Te problemy uwidaczniają się również na płaszczyźnie regionalnej. Obszary położone na wschodnim wybrzeżu rozwijają się znacznie szybciej aniżeli te zlokalizowane w głębi kraju. Różnice pomiędzy nimi były wyraźnie widoczne już na początku lat 90., ale warto zaznaczyć, że ten niekorzystny trend rozwija się od końca lat 70. Porównanie wskaźników nie pozostawia żadnych wątpliwości. Średnia roczna struktura dochodów przypadających na głowę mieszkańca wsi we wschodnich, centralnych i zachodnich obszarach Chin w 1993 r. przedstawiała się w relacji 1: 0,66: 0,54 (1 221: 802: 661 w juanach). Również dochody mieszkańców miast wykazywały w tym czasie duże zróżnicowanie. W 1993 r. średnia do-

²² *China Aims to Double Income of Rural Residents in 12 years*, „People's Daily” 2008, 13.12.

chodu przypadająca na głowę mieszkańców miast regionów wschodnich wyniosła 2878 juanów, centralnych 1886,8 juanów, a zachodnich 2045,1 juanów. Różnice w dochodach są w niektórych miejscach kolosalne, czego przykładem może być relacja w dochodach pomiędzy bogatym Szanghajem a biedną prowincją Guizhou. W 1978 r. różnica ta wynosiła 2332 juanów, podczas gdy w 1991 r. już 5785 juanów²³. Dysproporcje powiększają się z roku na rok. Dane z 2005 r. pokazują, że dochody mieszkańców miast i wsi w regionach centralnych i zachodnich są wyraźnie niższe aniżeli średnia krajowa (obrazuje to poniższa tabela).

Tabela 2. Zestawienie dochodów mieszkańców miast w zależności od regionu zamieszkania

roczny dochód przypadający na głowę mieszkańców miast (<i>Per Capita Annual Income</i>)	regiony wschodnie	regiony centralne	regiony zachodnie	regiony północno-wschodnie
2005	14 584,6	9393,22	9418,36	9295,57
2006	16 380,39	10 572,94	10 443,01	10 489,81
2007	18 544,97	12 392,21	12 130,66	12 306,17
dochód do dyspozycji (<i>Disposable Income</i>)	regiony wschodnie	regiony centralne	regiony zachodnie	regiony północno-wschodnie
2005	13 374,88	8808,52	8783,17	8729,96
2006	14 967,38	9902,28	9728,45	9830,07
2007	16 974,22	11 634,37	11 309,45	11 463,31

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *China Statistical Yearbook 2006*, *China Statistical Yearbook 2007*, *China Statistical Yearbook 2008*, National Bureau of Statistics of China.

Dużym wyzwaniem dla władz w najbliższej przyszłości będzie również poprawa na rynku pracy. Chiny pozostają niezwykle atrakcyjne dla zagranicznych koncernów z uwagi na bardzo tanią siłę roboczą. Wynagrodzenie chińskich robotników w przemyśle stanowi zaledwie kilka procent zarobków pracowników w Stanach Zjednoczonych czy w Europie. Ponadto zainteresowanie chińskim rynkiem jest pochodną tworzonoego przez Pekin szerokiego katalogu różnych zachęt do inwestowania, jak również stosunkowo niskich jak na zachodnie standardy cen gruntów. Doskonała sieć komunikacyjna stanowi dodatkowy argument przyciągający zagranicznych przedsiębiorców. W odniesieniu do systemu zatrudniania należy podkreślić, że przeważająca większość pracowników pochodzi z obszarów wiejskich. Niskie płace zmuszają do kontynuowania pracy w godzinach nadlicz-

²³ Chi Fulin, *Pressing Tasks of China's Economic Transition*, Beijing 1996, s. 251–253.

bowych. Taki układ sprawia, że właściwy dzień pracy przeciętnego pracownika w Chinach trwa kilkanaście godzin. Stałe przebywanie w miejscu zatrudnienia staje się poważnym kłopotem dla lokalnych władz. Istniejący od lat 50. system meldunkowy *hukou* sprawia, że robotnicy napływowi są posiadaczami tylko jednego, wiejskiego *hukou*. To w sposób oczywisty utrudnia im dostęp do korzystania z wielu świadczeń i usług w miastach, w których przebywają (głównie w obszarach związanych z systemem opieki zdrowotnej oraz edukacją).

Walcząc z tym problemem, chiński rząd w marcu 2006 r. wydał dokument, który reguluje sprawy związane z ochroną praw pracowników migrujących ze wsi (m.in. dotyczące opóźnień w płatnościach, nadgodzin, systemów bezpieczeństwa socjalnego, wypadków w pracy, kształcenia dzieci, warunków życia)²⁴. Wagę tego problemu uwypuklił również przewodniczący Hu Jintao, który podkreślał znaczenie zrównoważonego rozwoju i lepszej ochrony praw i interesów pracowniczych²⁵.

Tabela 3. Zestawienie dochodów mieszkańców wsi w zależności od regionu zamieszkania

roczny dochód przypadający na głowę mieszkańców wsi (<i>Per Capita Annual Net Income</i>)	regiony wschodnie	regiony centralne	regiony zachodnie	regiony północno-wschodnie
2005	4720,28	2956,60	2378,91	3378,98
2006	5188,23	3283,16	2588,37	3744,88
2007	5854,98	3844,37	3028,38	4348,27

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *China Statistical Yearbook 2006*, *China Statistical Yearbook 2007*, *China Statistical Yearbook 2008*, National Bureau of Statistics of China.

W celu ograniczenia skali tych niekorzystnych zjawisk podejmuje się działania na rzecz rozwoju lokalnego przemysłu na terytoriach wiejskich. Zagadnienia z tym związane znalazły się wśród głównych kwestii poruszanych w czasie XVII Zjazdu Komunistycznej Partii Chin w październiku 2007 r. Podkreślono wówczas konieczność wypracowania jednolitych standardów na rynku pracy i mechanizmów stwarzających równe możliwości zatrudniania mieszkańców miast i wsi. Istotną sprawą w tym zakresie było zasygnalizowanie również zmian w chińskim systemie socjalnym²⁶.

²⁴ *Govt Vows to Safeguard Migrant Workers' Rights*, www.gov.cn, March 27, 2006.

²⁵ *Hu: China to Promote Sustainable Development, Protect Worker's Rights and Interests*, „People's Daily” 2008, 07.01.

²⁶ *Hu: Jintao Vows to "Reverse Growing Income Disparity"*, „People's Daily” 2007, 15.12.

Wyznaczając najważniejsze kierunki rozwojowe kraju uczestnicy zjazdu uwypuklili konieczność uwzględnienia w szerszym zakresie kwestii społecznych i gospodarczych. Wśród najważniejszych zapisów znalazły się następujące punkty:

- czterokrotny wzrost PKB przypadający na głowę mieszkańca w okresie 2000–2020,
- zwiększenie demokracji wewnętrznej,
- pokojowe rozwiązanie kwestii Tajwanu,
- podkreślenie ścisłych związków z przeszłością poprzez nawiązania do tradycji poprzedników,
- budowa sprawnie funkcjonującego systemu finansowego,
- działania na rzecz rozwoju nowoczesnego przemysłu energetycznego, przemysłu w zakresie nowych zaawansowanych technologii, rozwoju informatycznego, biotechnologicznego, nowych materiałów, rozwoju przemysłu kosmicznego, morskiego etc.,
- poprawa jakości i bezpieczeństwa chińskich produktów,
- podkreślenie zasady sprzeciwu wobec hegemonizmu w świecie,
- rozwój własnego potencjału wojskowego, z uwzględnieniem jego defensywnego charakteru, reforma armii zgodnie z formułą „socjalizmu z chińską specyfiką”²⁷.

Analizując powyższe punkty, można zauważyć wyraźną zmianę w dotychczasowym układzie priorytetów. Na plan pierwszy wysunięte zostały zagadnienia związane z rozwojem gospodarczym kraju i podnoszeniem jakości życia jego mieszkańców. Na plan dalszy w tym zestawieniu zeszły kwestie militarne, które nie były eksponowane w takim zakresie, w jakim można było to zaobserwować nieco wcześniej. Podkreślając defensywny charakter swojej polityki obronnej Pekin wskazuje na wytworzenie się układu z wieloma punktami odniesienia w skali ogólnoswiatowej. W myśl tego założenia Chiny stanowią jeden z wektorów, odgrywających istotną rolę w regionie Azji i Pacyfiku. Chiny dążą do budowy średniozamożnego społeczeństwa, kładąc nacisk na zrównoważony wzrost gospodarczy, stabilne środowisko polityczne, harmonię pomiędzy poszczególnymi grupami etnicznymi oraz postęp społeczny. Zwracają jednocześnie uwagę na współpracę z głównymi mocarstwami świata, z sąsiadami oraz innymi rozwijającymi się krajami. Rozwój przyjaznych relacji z innymi państwami ma przyczynić się do promocji obopólnego bezpieczeństwa²⁸.

Chiny budują relacje z innymi krajami na bazie dwóch podstawowych zasad: równości oraz nieingerencji w wewnętrzne sprawy drugiej strony. Pierwsza z nich wskazuje, że wszystkie państwa, niezależnie od potencjału czy bogactwa, którym dysponują, powinny być traktowane równo. W trakcie ostatniego zjazdu partyjnego Hu Jintao przywołał tę zasadę, mówiąc że wszystkie kraje, niezależnie od wielkości, siły czy zamożności, powinny być traktowane równo. Podkreślił również drugą tezę dotyczącą nieingerowania w ich wewnętrzne sprawy, uwypu-

²⁷ *CPC Congress Opens to Chart Future for China*, „China Daily” 2007, 15.12.

²⁸ Information Office of the State Council of the People’s Republic of China, *China’s National Defense in 2006 (December 2006)*..., s. 600–603.

klając stanowisko Chin w odniesieniu do respektowania praw innych państw do niezależnych wyborów własnych dróg rozwojowych²⁹. Stanowisko Pekinu mówi o odrzuceniu drogi prowadzącej do hegemonizmu, ekspansji zbrojnej i uczestnictwa w wyścigu zbrojeń³⁰. Chiny podkreślają rozwój relacji międzynarodowych uwzględniających zapisy Karty Narodów Zjednoczonych oraz pięciu zasad pokojowego współistnienia. Proponują stworzenie nowej koncepcji bezpieczeństwa opierającej się na wzajemnym zaufaniu, korzyściach i równości wszystkich podmiotów. Kreowany mechanizm bezpieczeństwa zbiorowego ma stanowić skuteczne narzędzie w zapobieganiu wybuchów wojen i eliminowaniu innych zagrożeń. W procesie postępującej globalizacji gospodarczej należy uwzględniać interesy krajów rozwijających się, co powoduje, że kraje bogate winny w większym stopniu przejmować odpowiedzialność za sprawy światowe. Chiny podkreślają prawo innych do nieskrępowanych wyborów własnych dróg rozwojowych. Dialog międzykulturowy może w tej materii stanowić podstawę zbliżania alternatywnych stanowisk. Harmonijny świat, w ujęciu Pekinu, winien opierać się na współistnieniu różnych cywilizacji³¹.

Formułując koncepcję „harmonijnego społeczeństwa”, partia komunistyczna wskazuje na potrzeby utrzymania stabilnego środowiska politycznego. Poprawa jakości życia ma stanowić o jej legitymizacji w przyszłości. Jednoznacznie można zauważyć, że stara się ona zachować dominujący wpływ na kierunek dokonywanych przekształceń w kraju. Ramy, w których czyni się wszelkie przeobrażenia, są tutaj ściśle określone. Od początku lat 80. obserwujemy w Chinach odradzenie się ideologii konfucjańskiej i ponowne jej wprzęgnięcie w system państwowy. W ujęciu Hajime Nakamury „moralność konfucjańska broniła pozycji i władzy rządu, a także uzasadniała konieczność jego istnienia. Chińczycy łatwo to akceptowali, ponieważ od czasów starożytnych społeczeństwo opierało się na pewnym porządku wynikającym z wyróżnienia poszczególnych klas”³². Widać wyraźnie, że partia komunistyczna poszukuje nowych źródeł inspiracji. Skuteczność działań na rzecz redukcji różnic w dochodach i poziomie życia widocznych w społeczeństwie może stanowić o przyszłej kondycji KPCh. Uwaga społeczna skutecznie kierowana jest na rozwój gospodarczy. Wszelkie przejawy działań nieakceptowanych przez władze nie znajdują uzasadnienia. Stabilność społeczna pozostaje dla partii komunistycznej sprawą kluczową w kontekście legitymizacji jej władzy. Deng Xiaoping w momencie inicjowania programu przekształceń wewnętrznych uwypuklał

²⁹ Hu Jintao, *Hold the Great Banner of Socialism With Chinese Characteristics and Strive for New Victories in Building a Moderately Prosperous Society in All Respects*, Report to the Seventeenth National Congress of the Communist Party of China on October 15, 2007, „Documents of the 17th National Congress of the Communist Party of China”, Beijing 2007, s. 60.

³⁰ Hu: *China Would Never Seek Hegemony*, „Beijing Review” 2009, 23.04.

³¹ Information Office of the State Council of the People’s Republic of China, *China’s Peaceful Development Road (December 2005)...*, s. 417–419.

³² Hajime Nakamura, *Systemy myślenia ludów Wschodu. Indie Chiny Tybet Japonia*, przeł. M. Kanert, Kraków 2005, s. 263.

również znaczenie stabilnego i pokojowego otoczenia międzynarodowego, niezbędnego dla skutecznej realizacji Programu Czterech Modernizacji. Partia komunistyczna ewoluuje, dostosowując się do wyzwań współczesności. O stałej potrzebie doskonalenia struktur partyjnych wspominał Hu Jintao w listopadzie 2009 r., podkreślając iż skuteczność wysiłków w tej przestrzeni stanowi o zachowaniu przez partię komunistyczną roli przywódczej³³. Działania na rzecz poprawy wizerunku zauważalne są głównie w walce z korupcją. 9 stycznia 2007 r. Hu Jintao wezwał do „uzdrowienia atmosfery” przez staranne analizowanie zachodzących zmian i odnoszenie ich do rzeczywistości. Podkreślił znaczenie pomocy i wspierania mas społecznych oraz uczciwości w życiu i należytego wypełniania obowiązków przez działaczy partyjnych. W czasie odbywającej się wtedy sesji planarnej przyjęto dokument określający zasady walki z korupcją³⁴. W kwietniu 2008 r. Biuro Polityczne KPCh przyjęło pięcioletni plan przeciwdziałania korupcji³⁵. Warto nadmienić, że analogiczny dokument walki z przejawami korupcji w armii przyjęła także Centralna Komisja Wojskowa³⁶.

Stosowanie częstych odwołań do konfucjańskich cnót, związanych przede wszystkim z poczuciem lojalności i wsparciem społecznym dla rządzących, pokazuje, że partia komunistyczna instrumentalnie wykorzystuje te tradycyjne elementy. W centrum społecznych aspiracji sytuowane jest państwo. Z uwagi na istniejący układ polityczny takie ujęcie zagadnienia ma na celu wykształcenie u obywateli silnej identyfikacji z partią rządzącą. Zainicjowana na początku lat 90. kampania na rzecz edukacji patriotyzmu miała na celu podkreślenie doniosłości unikalnych cech własnej tożsamości. Partia kreuje układ, w którym przejmuje rolę jedyne-go gwaranta w realizacji pomyślnego rozwoju Chin. W sferze międzynarodowej pragmatyczny nacjonalizm przejawia się w dążeniu do ochrony podstawowych interesów narodowych poprzez wypracowanie wielostronnych dróg współpracy z najważniejszymi mocarstwami świata³⁷.

Chiny często przy określaniu założeń polityki wewnętrznej odwołują się do idei „wartości azjatyckich”, podkreślając znaczenie własnego dziedzictwa kulturowego. W związku z faktem rosnącej liczby powiązań i zależności ze światem zewnętrznym wynikających z postępującego procesu globalizacji, pojawia się w tym miejscu problem respektowania określonych uniwersalnych norm i wartości. Państwa azjatyckie, podejmując dyskusję o możliwej uniwersalizacji w tym zakresie, zwracają uwagę na własny dorobek ugruntowany na przestrzeni dziejowej, sprzeciwiając się jednostronnemu narzucaniu wartości zachodnich i uznania ich za jedyne powszechnie obowiązujące. Obserwowany w Chinach proces selek-

³³ Hu: *Calls for better Party Building*, „People’s Daily” 2009, 29.11.

³⁴ *China to Continue Stringent Fight against Corruption in 2007*, „People’s Daily” 2007, 20.01.

³⁵ *Political Bureau Ratifies CPC’s Five-year Anti-corruption Plan*, „People’s Daily” 2008, 28.04.

³⁶ *China’s Army Issues Five-year Plan on Fighting Corruption*, „People’s Daily” 2008, 23.09.

³⁷ Suisheng Zhao, *China’s Pragmatic Nationalism: Is It Manageable?*, „The Washington Quarterly” 2005–2006, Winter, s. 131–144.

tywnego przyswajania wybranych obcych elementów, uzupełnia jedynie rodzimy katalog pojęć, co powoduje, że najczęściej dochodzi tam do „schińszczenia” obcych pojęć, czyli nadania im w swej zawartości chińskiego wymiaru. Chiny pokazują, że wartości i sposoby działania utrwalone w Azji mogą stanowić wzór do naśladowania w szerszej skali. Demokracja w azjatyckim wydaniu charakteryzuje się obecnością dodatkowych elementów, tj. jak silny jest rząd czy rozwinięty interwencjonizm w gospodarce. Model społeczny kształtowany nie tylko w Chinach, ale w przeważającej większości krajów azjatyckich, opiera się na grupie, co zmusza do myślenia w kategoriach kolektywnych. Na plan pierwszy wysuwa się dobro grupy oraz utrzymanie harmonii. Na Zachodzie uwidacznia się sytuacja konfliktowa, co w dużej mierze wynika z wysokiej świadomości praw wśród tamtejszych społeczności. W Chinach, na płaszczyźnie tradycji konfucjańskiej, społeczeństwo funkcjonuje raczej ze świadomością swoich powinności. Poczucie lojalności i obowiązków względem grupy, do której się przynależy, podniesione jest tu do naczelnej zasady.